

Пиріг Ігор Володрович
завідувач кафедри кримінального
права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, доцент

ПРЕДМЕТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ТАКТИКИ В УМОВАХ ЗМАГАЛЬНОЇ СИСТЕМИ СУДОЧИНСТВА

З введенням в дію Кримінального процесуального кодексу України 2012 року (далі – КПК) та поступовим впровадженням змагальної системи судочинства окремі положення наук кримінально-правового напрямку підлягають змінам та додатковій науковій розробці. Перш за все, це стосується науки кримінального-процесуального права. Наукові положення криміналістики, безумовно, у меншій ступені залежать від змін законодавства, однак деякі з них, на наш погляд, підлягають переосмисленню.

Розглядаючи систему криміналістики, більш за все виникає питань щодо наукових положень розділу криміналістичної тактики. Це пов'язано насамперед з введенням у КПК понять негласних слідчих (розшукових) дій, що відповідно до ст. 246 має право проводити слідчий особисто, або за його дорученням – працівники оперативних підрозділів. З даними нововведеннями та вважаючи предмет вивчення криміналістичної тактики, що полягає у розробці тактичних прийомів проведення слідчих дій, виникає питання щодо розробки тактики даних дій у межах предмета криміналістики. Однак загальновідомо, що тактика негласних оперативно-розшукових заходів, що включають в себе негласні слідчі (розшукові) дії у термінології нового КПК, достатньо розроблена наукою оперативно-розшукової діяльності. Тому, на нашу думку, введення наукових положень тактики даних дій у теорію криміналістики є недоцільним.

Інше питання полягає у існуючій системі криміналістичної тактики та можливостей розширення її меж. Більшість науковців поділяють криміналістичну тактику на дві частини: загальні положення і тактику проведення окремих слідчих дій [1, 451; 2, 269; 3, 145]. У визначенні криміналістичної тактики поряд з тактикою досудового слідства науковці зазначають також організацію і планування судового слідства. Але у зазначених працях розглядається виключно тактика досудового слідства. Недостатньо розроблена тактика судового слідства і у монографічній літературі. Більш ширше розглядає криміналістичну тактику В.Ю. Шепітько, зазначаючи, що «тенденції розвитку криміналістичної тактики вимагають розширення її меж дослідження». Серед галузей криміналістичної тактики він виділяє слідчу та судову тактику, тактику розшукової діяльності, тактику злочинної діяльності, а у зв'язку з

впровадженні змагальної системи судочинства – «тактику суду (судді), тактику державного обвинувачення і тактику професійного захисту» [4, 30-31].

Проблема розширення меж криміналістичної тактики не є новою і з впровадженням змагального кримінального процесу набуває, на наш погляд, більшої актуальності. Слід звернути увагу на відому публікацію професора О.С. Александрова «Сім смертних гріхів сучасної криміналістики» у якій автор з одного боку, на нашу думку, справедливо засуджує криміналістику за те, що вона перетворилась у «мегапроект» та нав'язує спорідненим наукам спеціальності 12.00.09 свій світогляд, з іншого наголошує на розширенні меж криміналістики, зазначаючи, що «криміналістика не змогла запропонувати скільки-небудь прийнятних практичних посібників адвокатам, прокурорам, суддям для роботи з доказами у суді» [5]. Тобто виникає питання щодо доцільності розробки у межах криміналістики, а саме криміналістичної тактики тактичних прийомів та рекомендацій прокурорської, адвокатської чи судової діяльності.

Змагальна системи судочинства передбачає судовий «розгляд» справи або «провадження» в суді відповідної інстанції. Суддя керує ходом судового засідання, забезпечує додержання послідовності та порядку вчинення процесуальних дій. При цьому він вислуховує сторони, що змагаються та оцінює їх доводи за своїм внутрішнім переконанням. Функцію збирання доказів виконують сторони кримінального провадження. Слідчі дії в суді проводяться за правилами, встановленими для досудового розслідування – пред'явлення для впізнання (ст. 355), огляд місця події (ст. 361), або правилами, регламентованими окремими статтями (допит – ст. 351, 352, 353). Порядок проведення самого судового процесу регламентований достатньо чітко відповідними статтями кодексу. Тобто, на нашу думку, не можна вести мову про тактику судового розгляду справи, оскільки процесуальний порядок проведення є обов'язковим для виконання судом, і не може вважатися тактичними прийомами або рекомендаціями. При проведенні слідчих дій в суді практично не застосовуються прийомів криміналістичної тактики взагалі, або ж вони такі ж самі, як і при проведенні слідчих (розшукових) дій на досудовому слідстві.

Розглядаючи тактику захисту, що протидіє стороні обвинувачення (для якої саме і розробляються криміналістичні прийоми і рекомендації) треба зазначити, що вона протиставляється слідчій тактиці, а тому не може розроблятися у межах криміналістики. Ми дотримуємось думки В.П. Бахіна, який зазначав, що «криміналістика – це наука для слідчих, а не для прокурорів, суддів і адвокатів, тобто своїми методами, прийомами та засобами служить виявленню, збиранню, дослідженню й використанню інформації, призначеної для виявлення й розкриття злочинів» [6].

Якщо дотримуватися нашої точки зору, то виникає багато інших питань, одне з яких про доцільність викладання криміналістики, а тим більше теорії оперативно-розшукової діяльності у вузах, що готують спеціалістів-юристів для цивільних галузей. В США та окремих європейських країнах криміналістика розвивається саме як поліцейська наука, якою повинні володіти лише співробітники правоохоронних органів. У зв'язку з євроінтеграцією України, можливо обрання саме такого місця криміналістики у системі юридичних наук.

Інше питання щодо наукових досліджень прокурорської, адвокатської та судової діяльності, які, безумовно, повинні здійснюватися. На нашу думку, окремі тактичні питання такої діяльності потрібно включити до спеціальності 12.00.10 – судоустрій; прокуратура та адвокатура.

В даній публікації нами було зазначено лише окремі проблеми, що можуть виникнути у криміналістиці при впровадженні змагальної системи судочинства. Наше ставлення до цих проблем суцільно індивідуальне і не може претендувати на остаточну завершеність. Тільки глибокий науковий аналіз практики розслідування злочинів в нових умовах, практики застосування КПК України та впровадження змагальної системи судочинства сприятиме вирішенню зазначених та багатьох інших проблем.

Список використаних джерел:

1. Аверьянова Т. В. Криміналістика : учебник для вузов / Т. В. Аверьянова, Р. С. Белкин, Ю. Г. Корухов, Е. Р. Россинская ; под ред. Засл. деятеля науки РФ, профессора Р. С. Белкина. – М. : Издательство НОРМА, 2000. – 990 с.
2. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному вигляді) : підруч. / М. В. Салтевський. – К. : Кондор, 2005. – 588 с.
3. Гора І. В. Криміналістика: посіб. для підготов. до іспитів / І. В. Гора, А. В. Іщенко, В. А. Колесник. – 2-е вид. допов. та переробл. – К.: Вид. ПАЛИВОДА А.В., 2004. – 234 с.
4. Шепітько В. Ю. Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз) : монографія / В. Ю. Шепітько. – Х. : Харків юридичний, 2007. – 432 с.
5. Александров А. С. Семь смертных грехов современной криминалистики / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uro-masp.livejournal.com/25801.html>.
6. Бахин В. П. Чему и кому служит криминалистика? / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uro-masp.livejournal.com/27096.html>